

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

1999 m. vasario 6 d.

Nr. 26 (6)

Saturday supplement February 6, 1999

No. 26 (6)

„KONFLIKTAS SU PAČIU SAVIMI — TAI MANO GYVENIMO BŪDAS“

Apibūdindamas savo maištingą sielą, šios citatos autorius dailininkas Adomas Varnas (1879-1979) kartu įvardino ir amžiną kūrybos tiesą, menininko moto. Konfliktas su savimi — tai žmogiškos egzistencijos pojūtis, kurį išimties dėka, kūrėjas sugeba išreikšti spalvos ir linijos pagalba. Juk kūrybos žmogus yra dvasinės patirties išminčius, atskleidžiantis pasauliui slaptingąją būties prasmę. Jos aistringą ieškojimą buvo žymus lietuvių kultūros puoselėtojas, tapytojas bei grafikas, lietuviško lito autorius, profesorius Adomas Varnas.

1999 m. sausio 6 d. Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus A. ir P. Galaunių namai (Kaune, Vydūno al. 2) pakvietė į šio lietuvių dailės

klasiko 120-ųjų gimimo metinių paminėjimą. Didelė renginio puošmena buvo dailėtyrininkės Zitės Žemaitytės parengta išsami ir gausiai iliustruota monografija *Adomas Varnas. Gyvenimas ir kūryba*. Žvelgdama į šio kūrėjo pasaulį, dailėtyrininkė pastebėjo, kad tai būta veržlios ir maištingos asmenybės. „Nuo pat vaikystės jo širdyje virė kažkoks nerimas. Ieškodamas atsakymo į likimo užduotus klausimus A. Varnas buvo apsisprendęs tapti kunigu, bet po kelių metų paliko kunigų seminariją ir atsidūrė Peterburge — mokėsi A. Štiglico dailės mokykloje, vėliau studijavo ir dirbo Krokuvoje, Ženevoje, Sicilijoje ir Zakopaneje. Nė vienos mokyklos dailininkas nebaigė, nors mokytojų buvo vertinamas.

Jo bastūniškas būdas pastūmėdavo vis naujoms klajonoms ir susitikimams su nepažįstamu pasauliu“ — sakė Z. Žemaitytė.

1918 m. paskelbus Lietuvos nepriklausomybę, su dideliu užsidegimu dailininkas imasi spręsti kultūros ir meno įstaigų steigimo problemas. Tokiu būdu kūrėsi Lietuvių meno kūrėjų draugija (1920), M. K. Čiurlionio galerija (1925). Noras matyti Lietuvos valstybę laisvą ir demokratišką, atverti pasauliui jos meno, mokslo ir kultūros lobynus, pasireiškė įvairiuose A. Varno darbo baruose.

Renginyje dalyvavusi etnologė Aldona Rimdeikienė A. Varną pristatė kaip aistringą lietuviškų pakelių kryžių ir koplytstulpių kolekcionierių ir jų rūpestingą globėją. Šiais „mediniais stebuklais“ susižavėjo, dar gyvendamas Lenkijoje. Vėliau Lietuvoje tam tikslui įsigijęs automobilį, trikojį fotoaparata ir net septynis objektyvus, leidžiasi į keliones po gimtąjį kraštą, kurios metu sukaupia 2,000 stiklo ir filmo juostos negatyvų. A. Varnas visą gyvenimą svajojo įkurti Kryžių galeriją. Po karo buvo manyta, kad negatyvai dingę. Ir net pats Varnas iki mirties nesužinojo, kad juos ilgą laiką saugojo dailininko pusseserė gydytoja Sofija Mikniūtė. Vėliau jie buvo perduoti M. K. Čiurlionio dailės muziejui.

Pėr visą nepriklausomybės laikotarpį A. Varnas dalyvavo 29 parodose kaip tapytojas, grafikas, scenografas — visada aktyvus, nenuilstantis, pilnas kūrybinių minčių, neįgyvendintų idėjų. Lituanistė Liucija Kerelytė, kilusi iš Joniškio, pasidalino prisiminimais apie 1938 m. surengtą A. Varno parodą jo gimtajame miestelyje. Organizatoriai — „Spaudos fondo“ direktorius Balys Žygelis ir Joniškio pašto viršininkas, lituanistės tėvelis Pranas Kerelis surengė pa-

Adomas Varnas. Kunigaikštienė Birutė. Aliejus. 1967 m.

rodą, skirtą dailininko artėjantiems 60-čiui. Greitu laiku Joniškio Upytės gatvę, kur gyveno A. Varnas, pavadino dailininko vardu. Jos fone yra

įamžintas ir jo motinos portretas. A. Kerelytė papasakojo paveikslą „Adomo Mickevičiaus slėnis“, dovanoto po parodos B. Žygeliui, istoriją, užsiminė apie dailininko atminimo įamžinimą šiandieniniame Joniškioje.

Nors A. Varnui sėkmingai pavyko suburti lietuvišką salę milžiniškame Amerikos žemėlapyje, tačiau mintimis dailininkas dažnai sugrįždavo į išsiilgtąją Lietuvą. „Jis visą laiką buvo tarsi neišvykęs iš Lietuvos, labai jos ilgėjosi, čia likusiems bičiuliams rašė ilgus laiškus“ — sakė muziejininkė, poetė Marija Macijauskienė, menanti dar gyvą A. Varną. Ir iš tiesų, jam rūpėjo visa, kas vyko Lietuvoje, koks gyvenimas virė kultūros ba-

Adomas Varnas. Kunigaikštis Gediminas.

ruose. Savo nuomonę ar susirūpinimą dažnai išsakydavo laiškuose bičiuliams. 1962 m. A. Varnas rašo Pauliui Galaunei: „...Bet svarbiausia tai, kad bėpiedamas daug galvojau, ar yra kas daroma Lietuvoje, kad Čiurlionio veikalus išgelbėjus nuo galutinio jų išblukimo. Iš gautų dabar 32 jo darbų reprodukcijų gaunu įspūdį, kad originalai yra labai pasidavę (...) blankti. Mums tas labai rūpi. Ar nemalonėtum, brėžtelti keletą žodelių imanomai greičiau.“

Renginio metu buvo galima įsigyti atvirukų su dailininko pieštais Lietuvos kunigaikščių bei žymių kultūros veikėjų portretais, išleistų iš privačios Domo Akstino kolekcijos. Čia buvo eksponuojami ir A. Var-

no laišakai bei nuotraukos, taip pat jo *Kryžių albumas* su autoriaus dedikacija P. Galaunei.

Ilgą laiką A. Varno ir kitų Lietuvos dailininkų, pasitraukusių iš Lietuvos 1944 m. į Vakarus, tolimesnė kūryba buvo nutylima. Bet kuriame rašytiniame šaltinyje po nurodytos išvykimo datos artimiausia data būdavo pažymima dailininko mirtis. Sovietmečio spaudoje apie A. Varną surasime vos keletą straipsnių. Apie jį neleido pamiršti ir P. Galaunės pulicistinė plunksna. Tačiau šiandien galime pasidžiaugti, kad sutrukinėjusią mūsų dailės istoriją galime surašioti į vieningą laiko srautą.

Renata Vaičekonytė-Kepežinskienė

Šią ir kitą vasarą

Novelė

JUOŽAS APUTIS

Juozas Aputis — vienas žymiausių dabartinių Lietuvos prozininkų, ypač pasižymintis novelių žanru. Yra išleidęs keletą novelių rinkinių. Pernai už novelę *Su peteliške ant lūpų* J. Aputiui buvo paskirta Antano Vaičiulaičio premija. Yra taip pat išleidęs apysakų knygų. Literatūros kritikų ir skaitytojų dėmesį atkreipė paskutinė J. Aputio knyga — romanas *Smėlynuose negalima sustoti*.

J. Aputis dirba Rašytojų sąjungos žurnale *Metai*. Megsta pabūti savo sodyboje sename, miškingame Džukijoj kaime — Zervynose.

Draugui pasiūlydamas savo dar niekur nespausdintą novelę, autorius paaiškino, kad ji parašyta dar anais, sovietiniais laikais, todėl joje ir atsispindi tų metų nuotaikos, „nuspalvintos“ i Lietuvą atvykusių ir apsigyvenusių rusų buvimu. Kokios tos spalvos ir atspalviai — tesprenžia skaitytojai.

A.N.

Juozas Aputis.

„Verocka, suradusi kiek laisvesnio laiko, sumaniau Tau parašyti. Atsirado mažumėlė naujienų. Visų pirma, gavom naują butą (tai gali matyti ir iš adreso). Butukas visai nieko, trijų kambarių, visi atskiri, atskirai nuo vo-

nios ir „būdelė“. Taigi dabar, galima sakyti, kiekvienas turime po savo kambarį, Tolikas savo, aš irgi savo. O Lena su Igoriu išsitenka viename, Igoris gerai mokosi, Lena i mokyklą pradės eiti kitą rudenį. Antra naujiena — Toliką paaugstinio darbe. Girdejai? Dabar jis — skyriaus viršininko pavaduotojas, gauna, žinai kiek — daugiau kaip du šimtus, dar primeta premijų, o šiaip irgi pasitaiko progelių, betgi tai jau, kaip sakoma, ne telefoninis pokalbis... Ką čia smulkiai berašysi, toks jo darbas, vis su žmonėmis... O su jais — jau šį sutarti, tai... Trečia — jau šį mėnesį turim gauti mašinėlę, sakykim, jei šiemet taip nebus, tai kitais metais — tikrai. Verocka, širdis sąla pagalvojus, kaip pagyvensim ateinančią vasarą — su Toliku mudu jau nusprendėme: pasiimsim atostogų rugpjūtį, turime viename kaime lyje pažįstamus senokus, apsigyvensim pas juos, ims dygti grybai, sirpti spanguolės... Tenai yra atskiras kambarėlis, ką ten sakau, bene tik du kambariai, mudu su Toliku juk ne kokie seniai, suprantai? Tai mudu su Toliku nutarėm pasikviesti ir jus, at-

vaziuokit rugpjūčio mėnesį, pavažinėsim po gražias apylinkes, pasipūksim ežeruose, pasimaudysim ir pasigaudysim, žmonės čia puikus, be reikalo kai kas šneka, na, kad nacionalistai... Geri žmoneliai. Būk sveikutėlė, tavęs nieko neklausinėju, susitiksime ir pasišnekėsime, ilgai nelaukdama, atsakyk man, kaip jūs galvojate dėl mūsų pasiūlymo. Būtų labai smagu, kad atvažiuotumėt, galite ir visi — pasiimkit vaikus, susitalspinsim.

Tavo Ania“.

Parašiusi datą, Ania Pavlova šyptelėjo, toks gerumas užliejo jai širdį, norėjosi dainuoti iš džiaugsmo. Lena buvo dar darželyje, o Igoris mokykloje. Vieno dabar norėjo Ana Pavlova, kad tik Tolikas nepareitų išgėręs, kad nesumautų geros nuotaikos. Taip norėjosi pasišnekti apie šį ir tą.

Tolikas, skyriaus viršininko pavaduotojas, grįžo laiku ir gerai nusiteikęs. Seniai taip bebuvo: Tolikas kažką laikė už nugaros ir liepė Aniai atspėti.

— Pasakyk, mažyte, ką Tolikas tau parnešė? Na, pasakyk? Ania šoko Tolikui ant kaklo:

— Tolikai, megztuką! Megztuką, seniai buvai pažadėjęs. — Ne. — Oi, oi! Ką tu čia galetum? Vengrišką chalutuką? — Tai ir ne, Ania! Neatspėjai. — Karoliuz? — Eik jau, ir taip neturi kur dėti.

Ania dar tebekybo Tolikui ant kaklo, tas jau pailso ją laikyti, tačiau ji spardosi, riedama į viršų kojas.

— Tolikai, jau žinau: batelius!

— Atspėjai, Ania! Prašom. Prašom, šviesioji karaliene.

Tolikas nuneša žmoną į jos kambarį, dailiai pasodina ant sofos, numauna šliures, mėgina naujuosius batelius.

— Na, kaip?

— Ak tu, mielasai! Nuostabūs bateliai! Kur gavai?

— Krautuvė.

— Ir eilių nebuvo?

— Ne. Paliko. Juk žinai, kad ten vedėja dirba bendradarbio žmona, aš jam pernai padėjau susitvarkyti tokius reikaliukus, dabar prisiminė ir pasiūlė. Sako, pravers prie naujo buto...

— Dievulėliau! Kokie batukai! Kiek mokejai?

— Nemažai. Bet Ania, brangute, dabar šito daikto, tų pi-

nigėlių, mums ne taip ir betruksa. Ir tu bibliotekoj šiek tiek uždirbi, o aš — visai neprastai. Šiandien vėl gavau trisdešimt rublių.

— Tolikai, ar nebus kas negerai? Kaip tu čia vis gauni tų kažkokių pinigų?

— Ką tu, Ania! Aš juk nei vagiu, nei kokiais neteisingais keliais. Aš paprasčiausiai galu, pavyzdžiui, žmogui pagreitinti, padėti ko nors gauti be eilės, parūpinti kokį deficitinį daiktą. Šitaip, Ania.

— Tu mielas, Tolikai. O kaip mes gyvensime, kai turėsime automobilį! Tolikai, tu tik pagalvok: apvažinėsim visą Pabaltiją, man taip patinka Talinas, toks jauskus, švarus miestukas, nelygink su kokia Maskva...

— Pašnekekėjai: su Maskva! Maskva — tai Maskva...

— O Ryga jau kitokia, jau didesnė už Taliną, ten kirbinės žmonij, bet irgi nieko, jautiesi kažkaip lyg namie, viskas artima, pažįstama. Apilankysim Leontjevus, Baranovskius, Klimovus, Ostrovskius...

— Petrovskius... O Taline būtinai užsuksim pas Firsovus. Nuostabūs žmonės! Ypač

Andrejus. Jo žmona man nelabai, kažkokia surūgusi, bet Andrejus — aukso žmogus. Girdejai, jis irgi aukštyn palipo.

— Matai, Tolikai, kaip smagu bus. O dabar ir pasakyk, kas visą laiką ragino čia važiuoti ir kas visą laiką spyriojosi?

— Tu, Ania...

— Tai aš spyriojauši?!

— Ne, ne, erzinu, tu visą laiką graužte graužei, kad tik važiuotume į Pabaltiją...

Abu ilgai juokiasi, Ania kelis kartus nulekia prie ilgo veidrodžio, žiūri į batelius.

— Aciū, dar kartą aciū, Tolikai.

Vakare, sugrįžę vaikus, abu ilgai užsibūna Anios kambarį ir tik tada, kai jau Tolikas pradeda snūduriuoti, Ania išdrįsta pasakyti:

— Tolikai, nepyk, parašiau šiandien laišką sesutei, Verockai, ir žinai...

— Jau ką nors ne taip padarei?

— Tolikai... Ne, bet sakyk, ar nepyksi? Na, pasakyk.

— Jau kokį velnią iškrėtei?

— Tolikai, nepyksi?!

— Sakyk, ko čia erzini!

(Nukelta | 2 psl.)

Daina Žemliauskaitė Juozevičienė Karen Blixen rolėje iš *Lucifers child*. Nuotr. Inos Stravinskytės

Talentinga aktorė skina laurus

Vis dažniau matome savo lietuvišką jaunimą literatūroje, mene, muzikoje, teatro scenoje. Jie stengiasi atiduoti savo talentus ne tik lietuviškai, amerikietiškam pasauliui, bet ir Lietuvai.

Štai praėjusių metų Kauno Jaunimo kameriniame teatre lapkričio 27 ir 28 d. viešnia iš Amerikos Daina Žemliauskaitė-Juozevičienė iš Kalamazoo, Michigan, padovanojo monospektaklį *Liuciferio vaikas*. Pjesės autorius William Ruce, režisierė Kathy Lynn Sliter. Tai žymios dainų rašytojos Karen Blixen — Isak Denisin (1885-1962), egzotiškos baronienės Finecke gyvenimo istorija. Rašytoja daugelį metų gyveno Kenijoje, turėjo kavos plantaciją, pergyveno meilės tragediją. Pjesėje iš autorės autobiografinės knygos *Out of Africa* (Iš Afrikos) herojė parduoda savo sielą velniui už žymų rašytojos talentą. Taip gimė *Liuciferio vaikas* (Lucifer's Child).

Monospektaklyje Daina Karen Blixen rolėje pirmą kartą pasirodė Kalamazoo teatre 1995 metais, kur pjesė buvo pakartota net dvylika kartų. Žiūrovų ir spaudoje buvo labai gerai įvertinta. Kritikai rašė:

„Dangus ir pragaras susiduria vienos moters gyvenime, bet ji nepalūždama kovoja nuo pradžios iki pabaigos. Dainos veidas šviečia, kai ji prisimena Afrikos medžioklės ar pasakojimą apie vietinius gyventojus. Įtikinantis Dainos talentas sužavi žiūrovus“.

Kauno muzikinio teatro režisierės Aldonos Ragauskaitės rūpesčiu buvo galima susipažinti su lietuvių kilmės aktorės Dainos Žemliauskaitės kūryba. Daina ir jos kolegė režisierė Sliter buvo pakviesta režisieriaus Stanislovo Rubinov. Žiūrovai ir spauda Kauno Jaunimo kameriniame teatre Dainos vaidmenį primė labai nuoširdžiai. Salė abu vakarus buvo pilnutėlė.

Kai kam gal kilo klausimas, kodėl monospektaklis vyko anglų kalba. Aktorė paaiškino, kad tai būtų buvę labai brangu, pjesės autorius griežtai saugo savo autorines teises. Visas reikalas užtruktų ilgai. Tačiau aktorė, kuri labai gerai kalba lietuviškai, tikisi, kad gal ateity ir pasisėks pjesę pastatyti lietuvių kalba. Ši kartą Daina su režisiere vyko į Lietuvą savo lėšomis. Anglų kalba pastatytas spektaklis žiūrovams visai nekludė, — aktorė su režisiere buvo priim-

tos entuziastingai. Lietuvos spauda nepagailėjo gražių atsiliepimų.

Daina Žemliauskaitė-Juozevičienė kilusi iš New Haven, Conn. Besimokydama gimnazijoje, lankė taip pat ir Educational Center For The Arts. Rhode Island baigė School of Design, tuo pačiu metu ir Brown-unto teatro studiją. Jau gimnazijoje išryškėjo Dainos gabumai, ne tik vaidyboje, bet ir dailėje. Daug piešė, iliustravo, vaidino mokyklos teatriniuose pastatymuose. Įstojusi į Rhode Island School of Design, ne tik vaidino, bet ne kartą pasirodė ir su savo dailės bei fotografijos kūriniams. Čikagoje, Jaunimo centre, fotografijos parodoje laimėjo antrąją premiją. Po kelių metų, baigusi un-tą, persikėlė į Čikagą, ištekojo už med. gydytojo Jono Juozevičiaus. Kurį laiką dirbo Parkside Medical Service kaip meno direktorė. Tačiau meilė teatrui nulėmė tai, kad išjungė į dramos studijas DePaul-un-te, taip pat Goodman School of Drama. Po perklausos buvo pakviesta vaidinti Oak Park teatre „Village players“.

Vėliau Juozevičiai apsigyveno Kalamazoo, Mich. Tai nedidelis miestelis su šimtu tūkstančių gyventojų, bet turtingas savo kultūra — dviem universitetais, meno galerijomis, keliais teatrais. Daina čia dirbo „Freelance graphic Design“, bet vis puoselėjo mintį siekti monospektaklį vyko anglų kalba. Aktorė paaiškino, kad tai būtų buvę labai brangu, pjesės autorius griežtai saugo savo autorines teises. Visas reikalas užtruktų ilgai. Tačiau aktorė, kuri labai gerai kalba lietuviškai, tikisi, kad gal ateity ir pasisėks pjesę pastatyti lietuvių kalba. Ši kartą Daina su režisiere vyko į Lietuvą savo lėšomis. Anglų kalba pastatytas spektaklis žiūrovams visai nekludė, — aktorė su režisiere buvo priim-

tos skirtingomis teatro formomis. Jos paruošė trumpus spektakliukus gyvenimiškoms temoms, su parodijomis, poezija, muzika, dainomis, šokių. Tai buvo naujas reiškiny Kalamazoo teatre. Grupė „thrustStage“ tai daugiau ar mažiau moters temų kūriniai. Daina su režisiere Sliter su dideliu pasisekimu aplankė ne vieną Amerikos teatrą.

Čia reiktų išvardinti daugelį vaidmenų, kuriuos Daina davė teatrui, bet paminėsiu svarbiausius. Tai *Othello* Emilija, Isak Denisin *Liuciferio vaikas*, pagrindinė rolė Euripides *Medea*, C.S. Lewis *The Lion, the Witch, and the Wardrobe*, *Lion In Winter*, *Eleonora*, Šekspyro *Tempest*, *The Girlhood of Shakespeare Heroines* — Bonnie ir kiti. Dalyvauja *The Mad Hatters* — keliaujančioji auklėjamoji grupė, specialiai skirtoje negaliesiems, naudojant dramą ir improvizaciją. Daina taipgi Whirlpool korporacijos reklamuoja įvairių verslų įmones.

Tikėkimės, kad Daina su savo monospektakliu pasirodys ir Čikagoje. O kad ji dar vaidins ne vieną vaidmenį, tenka tik palinkėti ištvermės ir laimėjimų.

Daina gražiai suderina savo teatrinį gyvenimą su šeima. Šiuo metu ji su savo vyru dr. Jonu Juozevičium augina penkerių metų dukrelę Aurą.

Julija Glylienė

LIETUVIS DIRIGUOJA MOZARTO OPERA

Muz. Arūnas (Robertas) Kaminskas diriguos W. A. Mozart operą „The Magic Flute“, kurią stato DePaul Operos teatras. Spektakliai vyko penktadienį, vasario 5 d., šeštadienį, vasario 6 d., ir vyks sekmadienį, vasario 7 d. 2 val. p.p. DePaul universiteto Merle Reskin teatre, 60 E. Balbo Dr., Chicago, IL (700 south). Bilietus galima užsi-

sakyti ir telefonu 312-922-1999. Lietuviai turėtų susidomėti šiuo pastatymu ir gausiai dalyvauti.

Muz. Arūnas Kaminskas.

AUSTRALIJOS LIETUVIO PARODA

Vilniaus Mokytojų namų bibliotekoje veikia paroda *Lietuviškoji Australija*. Ji skirta

žymaus Australijos lietuvių veikėjo, poeto, redagavusio ten leidžiamą lietuvių laikraštį *Mūsų pastogė*, Vinco Kazoko gimimo 80-osioms metinėms paminėti. Parodos eksponatai pasakoja apie lietuvių Australijoje nuo XIX amžiaus pabaigos iki šių dienų. Čia eksponuojama *Australijos lietuvių metrašio* antra dalis, kurioje smulkiai aprašomas Australijos lietuvių gyvenimas, jų įvairialypė veikla 1961-1983 metais. Parodos atidaryme dalyvavo daugiau kaip 50 metų Australijoje praleidęs Vincas Augustinavičius ir Vytautas Aniulis, kurie dabar gyvena Vilniuje.

SVEIKAS, NAUJASIS TEATRE!

„Paskutiniu metu pajutome, jog Čikagoje lyg kažko trūksta“, — sakė JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė Marija Remienė, vasario 3 d. visus, norinčius vaidinti, sukvietusi į Jaunimo centrą. Susirinko 18 teatro mylėtojų. Jie aptarė, ką norėtų statyti ir vaidinti, kada galėtų rinktis. Naujasis Čikagos teatras laukia ir kitų norinčių vaidinti — su savo pasiūlymais ir nepakartojamomis idėjomis!

Poetas Kazys Bradūnas ir Kazimiera Bradūnienė sausio 27-ąją dalyvavo Vilniaus mokytojų namų svetainėje surengtame vakare „Susitikimai be datų“.

Nuotr. Eltos

Šią ir kitą vasarą

(Atkelta iš 1 psl.)

— Aš pasikviečiau Veročką pas mus. Su vyru ir vaikais... — Ania prityla. Kurį laiką nustebe tyli ir Tolikas. — Kuriam velniui? — Tolikai... Sesutė... Veročka...

— Klausyk, Ania, tu labai geras žmogus, bet labai dažnai pridari kvailysčių. Kam dabar tu tavo veročką reikėjo? Suprask: automobilį busim tik nesenai gavę, vieni sau pavazinėtume, o dabar — tie... Dar Veročka, dar nieko, bet tas jos Jurijus — tikras buldogas. Tingins kaip velnias, drybsos pilvą išvertęs. O paskui išvažiuojantį parūpink ir lašinių, ir dešrų. Tik ir žiūri akis išvertęs...

— Tolikai... — Ech, Ania, reikėjo su manim tau pasitarti, o paskui rašyti.

— Gerai, Tolikai, nepyk. Aš rytoj parašysiu, kad mums atidėjo automobilį, kad dar negausime... O gal ir patys atsisakys, gal jų visai kitokie planai.

— Lauk, atsisakys. Atleks išsijioje!..

— Nereikia taip piktai, Tolikai... Aš kalta, žinoma, bet neprapulsim, dabar tik atrodo baisiai. Atvažiuos, paviešės. Nepyk ir ant Jurijaus. Kad ir nėra koks geruolis, bet ar nepadėjo? Juk, Tolikai, šiaip ar taip, jis pagelbėjo greičiau gauti butą, paskambino čionai savo aukštam draugui. Ką žinai, ateity irgi gali prisireik-

ti. Ar ne, Tolikai? Reikia prisilaikyti prie draugų. Be to, jis mums ir giminė. Vis dėl to Veročka — mano sesutė...

Pamažu Tolikas atsilėjo, ir jiedu abu, kol užmigo, kalbėjo dar apie ateitį, Ania prisiminė, kad jau laikas — na, tegu ne šiemet ir dar ne kitais metais — užsiprašyti naujus baldus, dabar pradėjo neprasutus gaminti, Tolikas čionykščius supeikė, pasakydamas, kad svarbu tiksliai pinigų susitaupyti, yra per kur gauti užsieninį komplektą.

— Tolikai, — jau visai snaudama tarė Ania, — draugė sakė, rodomas neblogas filmas — apie meilę ir gyvenimą... Nueikim sekmadienį pažiūrėti.

— Apie gyvenimą? — pro miegus paklausė Tolikas.

— Ir apie meilę...

— Nueisim, Ania, pažiūrėsime. Pažiūrėsime.

Naktį Ania atsibudo, reikėjo jai nueiti šalia virtuvės, buvo išsipyrusi į šlepetes, bet apsigalvojo, išsitraukė iš po sofos naujuosius batelius ir nuėjo su jais ant pirštų galų, kad labai nebildėtų.

— Nespaudžia?.. — saldžiai pro miegus paklausė Tolikas. Po poros savaičių Ania gavo atsakymą:

„Brangi Ania!“

Kaip aš apsidžiaugiau! Būtinai atvažiuosim, būtinai! Jurijus iš pradžių raukėsi, jo planas buvo paviešėti pas gimines Kaliningrade, bet aš jį įkalbėjau, vis dėlto nepalygin- si Kaliningrado su jūsų mies-

tu! Lekiam pas jus, jei bus noro ir laiko, galėsime, namo važiuodami, užsukti ir į Kaliningradą, jei Jurijus taip labai norės. Manęs tai visai ten netraukia. Teisybė, žuvies ten yra įvairesnės, bet argi tas labai svarbu? Jurijui jau liepia iš anksto gerai susiremontuoti mašinėlę, kad nebūtų kelionės bėdos, išvažiuosim kiek anksčiau, gera proga — patrauksim per Taliną, Rygą, o paskui — jau pas jus, mielioji Ania. Tu parašyk, gal jums ko reikia, aš slapta nuo Jurijaus galėčiau sutvarkyti, tas tai darosi neįmanomas skrudžius. Bučiuoju. Dėl visko tiksliau susitarsim, dar yra laiko, aš tau paskambinsiu ir darbą, kol dar neturite namie telefono.

Tavo Veročka“.

Vieną rugpjūčio dieną pavasarį išasfaltuotu plentu tarp kitų automobilių riedėjo naujasis Anios ir Toliko, o iš pasakos jiems lėkė Veročkos ir Jurijaus — didesnis ir jau nuvazinėtas. Ania sėdėjo šalia Toliko, durių stiklas buvo nuleistas, ji laikė ranką iškišusi — labai dailiai, tiesiog grakščiai. Tolikas buvo kiek paniūręs. Užpakaly sėdėjo Lena ir Igoris.

Veročka vaikų nepasiėmė, ji labai norėjo, bet Jurijus atsisakė, išsiuntė pas savo tėvus į kaimą prie Volgos. Pirmiau reikia apsižiūrėti, kur važiuojam. Gal ten nėra velnio gero nėra toj Lietuvoj, ta kvaiša Ania pliurpia. Veročka, kai pasitaikydavo važiuoti pro kokį ežerą, aikščiavo:

— Kokia grozybė. Jurijau,

kad tu nė nepažiūri!

— Rado grozybę! Rado grozybę, — burbtelį tas, pasi- tinkinčiomis rankomis gniauždamas vairą. — Urale ne tokių vietų mačiau...

Pagaliam, pasisukioje iš vieno keliuko į kitą, sustojo. Sodėba buvo nedidelė, apaugusi medžiais, ant šiaudinio stogo, pačiame jo gale, sename tekinyje, gandrai turėjo lizdą ir pirmieji pasveikino svečius, keldami į viršų sparnus ir rodydami savo gražiai išskendutus apatinius drabužėlius. Gandrai jau buvo nebe tokie nerūpestingi, kaip ką tik atskridę pavasarį, jie spoksojo daugiau į du savo vaikus, kurie miklinosi, kaišiojo pro lizdą snapus, tačiau vis nedrįso šliaužtelėti žemyn ir suimti orą į savo sparnuotą glėbį.

Iš trobos pirmasis išlėkė senukas Baltazas, užsidėjęs dailią baltą kepurėlę, bet vienmarškinis.

— Jau ir svečiai! Dievule! Mamele, lėkš laukan ir pažiūrėk, jau sulaukėm! — Baltazas pirmąjį pasveikino Toliką, tvirtai spausdamas ranką ir po to artėdamas prie Anios.

— Dėde, jūs nesenstate, vis gražėjate, — juokavo Ania, žaislingai bučiuodama senukai į žandą.

Lena Baltazas net pakilnojo, o Igoriui patapšnojo per galvą:

— Argi?

— Hmmm... O ką?

Tuo metu išpuolė ir Baltazos žmona, ji suplojo rankomis — būtinai turim pasakyti, kad šitaip ji padarė, nors toks sakymas gal jau ir nusibodęs,

šitaip amžinai sakoma mūsų raštuose, betgi tos senutės kitaip dar neišmoko — būtinai pliaukšči tomis savo rankomis. Ania puolė Baltazos žmonai Valerijai į glėbį, Ania po to net nusišluostė ašarą, Valerija, čia visų vadinama Valerka, su Toliku pasisveikino be sentimentų, užtat ji labai ilgai mylavo Leną, o Igoris tuo metu nepatęnkintas spoksojo į žemę po kojomis.

Dabar jau atėjo laikas supažindinti su Veročka ir Jurijum.

— Ai, kokia panaši ir Ania,

— dvijosi Valerka. — Bene dvynukės — ir akys, ir plaukai...

— Ne, ne dvynukės, Valerka, — paaiškino Ania.

Jurijus pasisveikino kažkaip abejingai ir netrukus išsprendė rankas, prisimerkęs žiūrėjo į tyvuliuojantį ežerą.

— Turbūt žuvies daug? — paklausė jis storu balsu. Valerka išgirdo pirmąjį, tiksliau pirmąjį mėgino aiškinti Valerka, bet ji taip juokingai nemokėjo linksniuoti rusiškų žodžių, kad Jurijus atlaidžiai ėmė juoktis, ir tada paaiški-

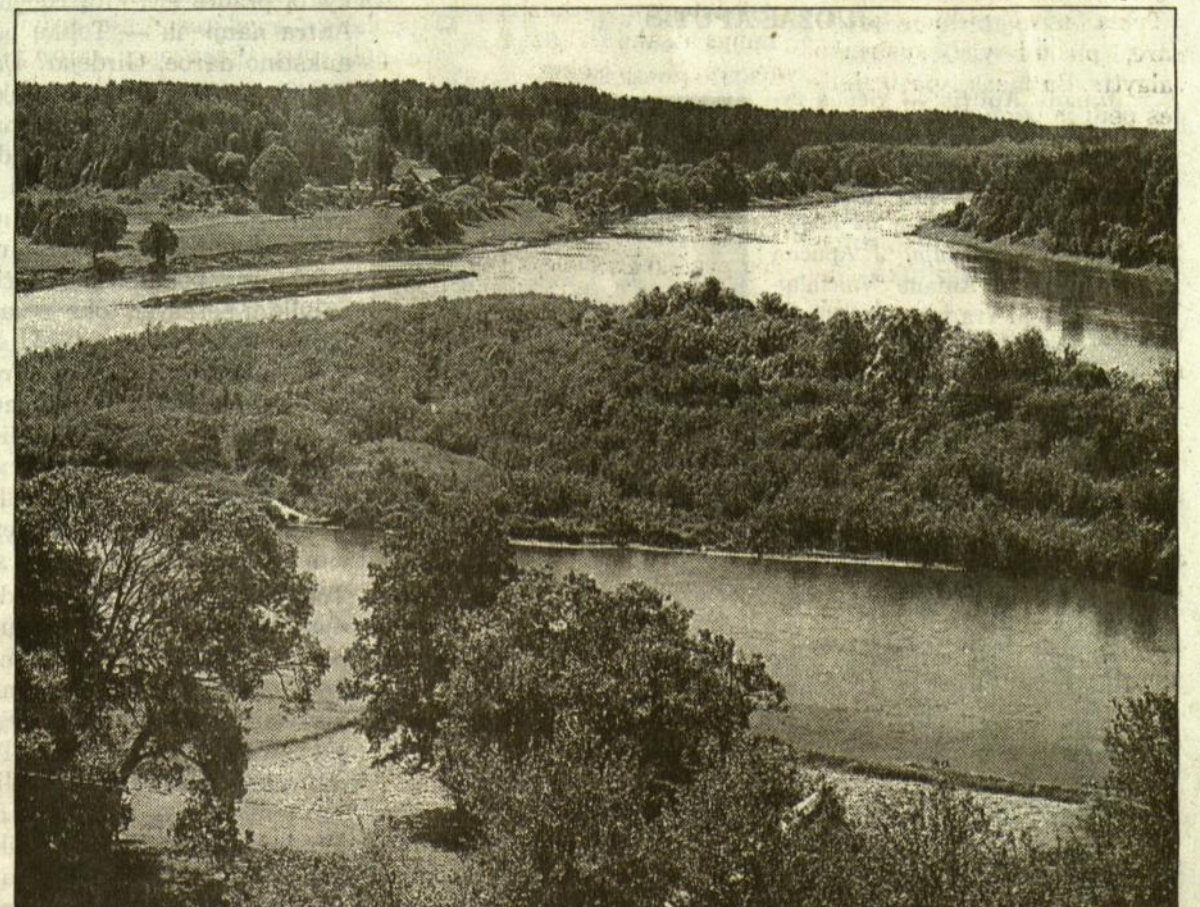
nimus davė Baltazas, tą tai buvo velnias per visus karus nutrenkęs ir į Varšuvą, ir į Petrogradą, ir net prie Amūro.

— Kaip čia ponui pasakyti? Dabar daug nėra. O kadaise buvo. Kadaise gaudėm su krepšiais...

— O kažin ar ežeras gilus? — pasiteiravo Jurijus.

— O velnias jį žino! Nematom. Sykį, jaunystėj, viduryje mėginom ieškoti dugno, tai vos neprigėriau. Tai, vadinasi, turėtų būti gilus... — rodos, atsidusdamas pakartojo Baltazas.

(Nukelta į 3 psl.)

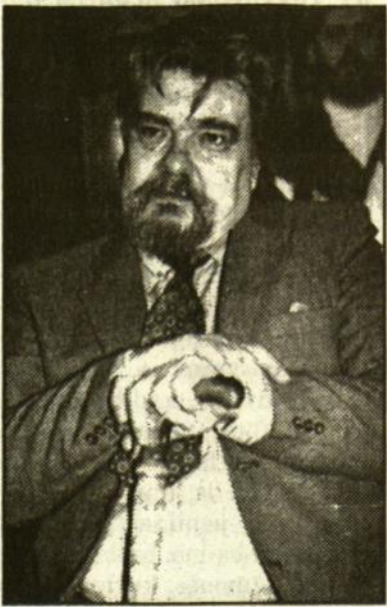
Gražus Lietuvos kampelis prie Nemuno.

Kūrybinio kelio ženklai

Beveik sutapo du panašūs literatūriniai įvykiai Lietuvoje ir Užatlandoje. Tomis dienomis, kai Lietuvos rašytojų draugijos premija Čikagoje buvo įteikta A. Šešplaukiui-Tyruoliui, panašia — Lietuvos Rašytojų sąjungos premija Vilniuje, Rašytojų klube, buvo apdovanotas prozininkas Romualdas Granauskas. Jam premija įteikta keliom dienom ankščiau — pagal Lietuvos rašytojų tradiciją — Trijų Karalių dieną. Todėl laureatą pasveikino ne tik kolegos rašytojai, bet ir į klubą įžengę „Trys karaliai“. Aštuntajam Rašytojų sąjungos laureatui jie atnešė dovaną — pilną kraitelę vaisių. O kai R. Granausko gimtąsias žemaitiškas dainas uždainavo folkloro puoselėtojos Zitės Kelmickaitės vadovaujamas Vilniaus universiteto ansamblis *Ratilio*, susijaudinęs laureatas nuo skruosto nubraukė ne vieną asarą...

Rašytojų sąjungos premija (diplomas ir 2,000 litų) R. Granauskui paskirta už pernai išleistą apsakymų ir esė knygą *Gyvulių dainavimas*. Premijų komisijos pirmininkė ir literatūros tyrinėtoja Elena Bukelienė paaiškino, kad į šią knygą sudėti kuriniai buvo surinkti iš laikraščių, žurnalų ir iš rašytojo stalčių. Jų parašymo datos labai įvairios, todėl ši knyga, pasak E. Bukelienės, yra rašytojo viso kūrybinio kelio ženklai, atspindintys. Tarp ankščiau, dar iki 1977 metų parašytų apsakymų, knygoje yra ir apsakymas *Su peteliške ant lūpų*, už kurį autorius pelnė, jo paties žodžiais, pačią jam brangiausią A. Vaičiuliaičio premiją.

Apibūdindama tiek premijuotą R. Granausko knygą, tiek ankščiau išleistas jo apsakymus *Gyvenimas po klevu*, *Duonos valgytojai*, E. Bukelienė sako, kad rašymas R. Granauskui — tai gebėjimas girdėti kitų sielos balsus. Menas jam, kaip ir ritualas, — yra dvasinis veiksmas. Jis kuriamas ne pagal gyvenimo, o pagal meno taisykles. Tai ne

Romualdas Granauskas.

pasimegdžiojimas, ne imitacija, o kalbėjimas esmėmis. Pasak E. Bukelienės, R. Granauskas — ne saviraiškus autorius. Jis žiūri ne į save, o į pasaulį. Laikas rašytojui svarbiau negu erdvė, kuri jo kūryboje — apytuštė, ritualizuota, joje — tik simboliniai ženklai, o ne etnografinė tirštuma. R. Granausko knygų veikėjai, herojai kieti kaip Mosėdžio akmenys, kuriuos kaja nepaspirsi, kita vertus, R. Granauskas — žodžio, kalbėjimo estetas.

Premijos įteikimo vakare išryškėjo premijuotos knygos *Gyvulių dainavimas* išleidimo istorija. Pasirodo, pats autorius buvo nepaslinkęs sudaryti šį apsakymų ir esė rinkinį. To ėmėsi vilnietė lietuvių kalbos mokytoja Živilė Bandorienė. Iš įvairių leidinių, net iš Skuodo rajono laikraščio, kuriame jaunystėje dirbo R. Granauskas, ji surinko rašytojo kurinius, o paskui visur ieškojo pinigų knygos išleidimui, kol pagaliau didžiąją jų dalį gavo iš Kultūros ministerijos. Į Rašytojų sąjungos pirmininko V. Sventicko klausimą, kas ją vertė sudaryti šią knygą, Ž. Bandorienė atsakė, kad jos reikėjo mokykloms. Be to, ankstesnės Granausko knygos jau nuskaitytos, reikėjo ko nors kito, tuo

LAIŠKAI IŠ MOSĖDŽIO

(Iš neparašytos knygos...)

Pirmasis laiškas

Čia senųjų kuršių žemė. Jau nebeužmatomai gilioj senovė jie pasikėlė iš savo gyventų vietų ir patraukė į čia, vedini vaikais ir moterimis, nešini visokiais savo vardais ir įnagiais žvėrimis mušti. Ir priejo šią vietą, ir sustojo, ir pasižvalgė aplinkui, — o koks čia gražumas, širdie mano, koks čia gražumas!... Neužmatomai akmenynai, slėnių pievos ir gelės, dangaus didybė, debesų stebuklai, viršūnės ažuolynų. Jau arkliai ir šunys girdėjo netolimą jūros balsą ir net negirdėdami juto greit atsiversiantį prieš akis pasaulio kraštą ir begalinę dievų erdvę. Tai mes čia gyvensim. Ir jie jautėsi turį teisę čia gyventi, nes patys sau buvo geri, nes galbūt traukėsi nuo piktųjų, bet toliau trauktis jiems jau nebebuvo kur, — priešais atsivėrė jūrės marės, skardėjo žuvėdrų balsai aplink kepurėtas galvas, toliau trauktis tikrai nebebuvo kur, ir jie ryžosi čia gyventi: galbūt amžinai, o gal tik iki to laiko, kol numirs paskutinis iš jų. Vyrai, nuvarginti daugelio

labiau, kad ir patys mokytojai primiršo kadaise įvairiuose laikraščiuose išsimėčiusius jo kurinius.

Padėkojęs už aukštą jo kūrybos įvertinimą, R. Granauskas pasakė, kad įpusėjęs rašyti romaną, bet tą užmojį pristabdė liga. Bet tiek leidėjai, tiek skaitytojai tikisi, kad romanas bus parašytas.

Vieną fragmentą „iš neparašytos knygos“, bet į premijuotą rinkinį *Gyvulių dainavimas* įdėtą esė *Laiškai iš Mosėdžio* čia pridedu, manydamas, kad skaitytojams bus įdomu paskaityti nors ir nedidelį gabalėlį iš šiemet premijuotos R. Granausko knygos.

Algimantas A. Naujokaitis

dienų žygio, jausdami burnose alkio skonį, girdėdami už nugarų vaikų verksmą, moterų balsus, nuvedė arkliai į slėnį, sukalė ratu kuolus, prirašiojo šunis, o kai grįžo, atlikę savo vyriškus darbus, liesos jų moterys jau buvo patiesusios nakčiai kailius tarp šiltų vakaro akmenų, kupstų ir bruknynų, ir jie visi užmigo, bet pabudo nuo ryškaus žvaigždžių traškesio dangaus platybėse, nuo vilčių čia gyventi amžinai ir teisingai. Žadino savo moteris iš miego, glamonėjo jas, džiaugėsi trapiais jų kūnais, aiškiu naujosios tėvynės kalbėjimu, o vilties ir švelnumo žodžiai gulė ant rankų kaip nakties rasa ar lytėjo plaukus kaip mėnesinės vėjas. Ir tada vėl ramiai užmigo, nes nežinojo, kad jau atėjusi jų genties, jų gyvenimo ir jų pražūties pradžia. Tą naktį, prieš pat saulės tekėjimą, visi susapnavo vieną ir tą patį sapną: kruvinas dangus pietu stojosi viršum girių, ant aštriabruonių eglynų varvėjo degantys lašai, net akmenys buvo raudoni, tie amžini amžių akmenys, sugulę po vieną, būreliais ar ištisais pulkais, eilėmis, kovos rikiuotėmis, ir šalia kiekvieno akmens — po kalaviją, kad atsibudęs pakeltumei ir stotumeis gintis nuo priešo. O kai atsibudo — betekancios pro šalį gražiausios upės, tyliame vandenyje beįviečiantys jų vardai: Bartuva, Šventoji, Venta, Varduva, Babrungas, Šerkšnė, Aiškūnas... Tai mes čia numirsim. Bet iki tol dar ne vienas nebuvo numiręs, iš po šios žvaigždėtos ir šiltos nakties turėjo gimti jų vaikai, pradėti tarp kupstų ir akmenų. Nusiprausę gražių upių vandeniu jie vėl susirinko į būrį, paskui paklaidžiojo aplinkui, bet nelabai toli, — rinkosi kapinynui vietą, nes juk vis tiek kažkuris iš jų turėjo čia numirti pirmasis.

Čia visos vietos graudžios ir kilnios, todėl taip sunku jiems buvo išsirinkti. Tik tai prieš patį vidurdienį ėmėsi savo darbų. Vieni ruošė žemę lydimams, kiti, nurentę medį, dirbo žagres ir akėčias, tretė atsiraišiojo šunis ir išėjo į girią. Besusirinko į girią jau visai temstant, žiūri — sėdi atsikolęs toliau į akmenį vienas toks jų senolėlis, pilkas veidas atgręžtas saulėlydžio pusėn, akys negyvos, bet dar tokios protingos, lyg būtų numiręs ne iš skaudėjimo, o pats to norėdamas. Palaidojo jį kitą dieną, apkrovė akmenimis kapą. Niekas nieko nepasakė, bet jau kiekvienas žinojo: dabar čia mūsų Tėvynė. Taip jie čia ir gyveno: tarp marių, tarp girių, tarp akmenų. Vaikai, kurie buvo gimę iš anos nakties, pamary rinko gintarą, dėjo į krepšelius, krykštadami bėgo parodyti motinai, ką surinkę. Taip darė ir vaikų vaikai, ir vaikų vaikų vaikai. Jie pirmieji pastebėdavo ran-tytanosis žuvėdų laivus, kuriuos kartkartėmis atpūsdavo į krantą šiaurės vakarų vėjai: iš ten, iš šaltojo krašto, iš akmens kalnų. Mainėsi su jais prekėmis, bet susiremdavo ir kalavijais. O kartais atvykdamo danai, tie nieko nenorėjo mainyti, artėdavo savo laivuose rūsūs, blizgėdami šarvais, todėl kuršiai atsitraukdavo į girią ir žiūrėdavo pro

medžių šakas, kaip dega jų kilnios, Aniems nuplaukus, vaikai vėl žaisdavo kopose, o naktimis virš degėsių kybdavo žalesnis ir už egles mėnulius. Iš už Ventos atėidavo žemaitiai, atjodavo žiemgaliai, prašydavo parodyti jūrą, klausinėdavo, kada tiek vandens prilijo. Kuršiai aiškino kaip mokėdami, rodė žuvis, sakė: čia menkė, čia plekšnė, prašom paragauti, o ten ant vandens ne namai ir ne valtytys, — tai mūsų laivės, ir jomis mes plaukiam keršyti danams, kurie paskui verkia ir meldžiasi savo trejopam Dievui, o besimeldami gailiai prašo: Dieve, Dieve, apsaugok mus nuo kuršių. O kartais mes nuplaukiam net į galą tos platybės, vadinamos mariomis. Iki pat ten, kur dangus susieina su vandeniu, ir dar tiek, ir dar tris kartus tiek, šaltojo krašto linkui, kur akmens kalnai aukštumo kaip mūsų debesys, o tie, katrie ten buvo, tai taip sako: „Žuvėdrų danguje liepsnoja šaltos pašvaistės, nuo jų spalvos išblunka žmonių plaukai ir akys. Ant kranto sėdi senas jų žmogus Rimbertas, viską surašo į akmens knygas, ir tas raštas spindės per amžius. O dar vienas sėdi toliau, irgi ant akmens luito, plieniniu peiliu kala runų žodžius, ir tie taipogi bus amžini: „Sirgyda pastatydino šį akmenį savo vyrui Sveinui.

R. Granauskas

Akmenų muziejus Mosėdyje. Nuotr. Vytauto Lazausko

Šią ir kitą vasarą

Atkelta iš 2 psl.

— Ne taip gilus, nei ką. Giliausia vieta — penki metrai. Knygoje skaičiau, — įsiterpė Tolikas, ir Baltazas nepatenkintas dėbtelejo į Toliką: jam rodėsi, kad matavimas iš valties buvo tikslesnis ir įdomesnis.

Tokia buvo pirmoji pavarė, paskui visi susirinko valgyti. Baltazas, pasigaladęs peilį ir per žolę vilkdamas smukčiojancius kaliošukus, nuskubėjo į klėtį, atnešė jaunystę ir sveikata trykštanti skilandžio galą, iš rusio lentynos ištraukęs buteliuką naminės, tykia jį padėjo ant stalo vidurio. Valerka į tą buteliuką buvo prileidusi visokių žolelių. Skani degtinė. Atėjo laikas svečiams dalyti dovanas. Ania Valerkai padovanojo gražias basutes, Veročka iš bagazinės ištraukė maišelį apelsinų, Igoris ant stalo pažėrė visokių metalinių ženkliukų. Valerkai ypač patiko apelsinai. Beje, Baltazas tuoj pat prisiminė apelsinų matęs (bet nevalges), kai tarnavo kariuomenėje ir kai per kažkokią Varšuvos gatvę varė juos, lenkų kariuomenės kareivėlius, į pirtį, o pasitaikė žygiuoti po magaziną. Pilnas langas buvo apelsinų pridėtas.

Paskui išėjo kalba dėl megojimo. Baltazas niekaip negalėjo visų padoriai sutalpinti, garsiai skaičiavo, dėjo, ir vis negerai. — Dėde, išsitemsim visi kartu, — čiausėjo Ania. — Pasiklosim šienelio, ir bus gerai. Juk šienelio turit? — Šito yra, — kažką galvodamas atsakė Baltazas. — Tik negerai šitaip išeina... — Bus gerai, dėde, — tarė Ania. — Nesirūpinkit, — atsiliepė ir Veročka, labai slapčia žvilgtelėdama į Jurijų. Dėde Baltazas pasisuko į Valerką, ir toji prašneko: — Mudu su Baltazu pereisim į virtuvę. Vis tiek anksti keliame, niekam netrukdysim. Reikia ruošti... Tos visokios ruošos netruksta. — Ai, bet mes jus labai išvarginsim, — dabar prašneko ir Tolikas. — Nesirūpinkit, susitapsim, — storu balsu ištare ir Jurijus, bet Valerka dabar viską išaiškino keliais žodžiais: — Ne, tokioj krūvoj jaunims negerai. Eisim mudu su Baltazu į virtuvę. Veročka ir Ania raustelėjo, o Jurijus, tapnodamas savo gerokai atsikišusių pilvą, pagalvojo, kad vis dėlto pasiūtęs tu

senių supratingumas.

Taip ėjo diena po dienos. Senukas turėjo vieną valtį, kitą paskolino kaimynas. Baltazas kartais išplaukdavo su moterimis, o Jurijus, Tolikas ir Igoris — trise. Kol kibdavo, meškeriodavo, Baltazas moterims pasakodavo apie senus laikus, kad čia kadaise buvo vien tik miškai ir kad žmonės prasikirsdavo takelius iki ežero, bet ilgainiui erčios plėtė, ir galiausiai liko erdvi pakrantė. Pasakojai, kaip į ežerą įtekancia upe dar jis pats yra plukdęs sielus, o čia, kur dabar kaimynų sodybos, seniau buvo tokia prielauka, kur suvažiuodavo galybė vežimų ir iš kur medžius gabendavo tolyn, į krašto gilumą.

— Bet dirbo žmonės sunkiai, — kai valtytys greta sustojo ežero vidury, sušneko Jurijus. — Juk jokios technikos nebuvo.

— Nebuvo... — kažin kaip liūdnei pritarė Baltazas.

— Visą rankomis — ir rąstus nutašydavo, ir javus pjaudavo, — tarytumei kokią didžiausią naujieną aiškino Jurijus.

— Rankomis, — atsakė Baltazas, — O rugius — pjautuvais. Mano tėvas iš Rusijos buvo atsivežęs... Susirenki sauja — čekšt, susirenki — čekšt...

— Sunkiai dirbdavo ir sunkiai gyveno, — pritarė ir Tolikas.

Abi moteriškos pritardamos lingavo galvas.

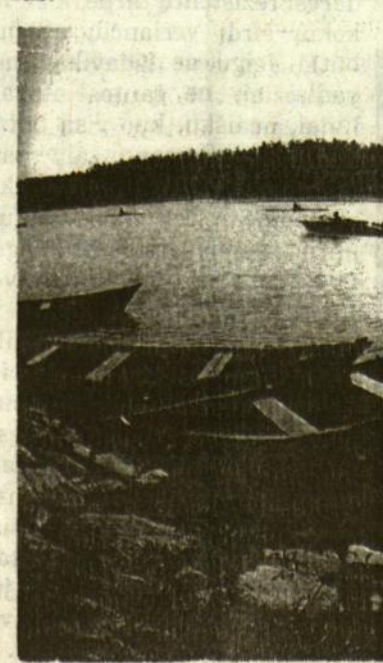
— Dabar jau kas kita, — negalėjo liautis Jurijus. — Technikos daug, mors dar ir trūksta...

— Yra, yra... Dabar kas kita, dabar labai trūksta žmonių... — pusbalsiu pridūrė Baltazas.

Vakare jų laukdavo Valerka. Kai šilta, po obelį ji baltai padengdavo stalą, nustatydavo jį puodais, lėkštėmis ir įrankiais. Iš senovinio puodo garuodavo šviežios bulvės, vaikai čiulpdavo per pirštus varvanti medų.

— Dėde? — sykį prie Baltazo priėjo Igoris.

— O ką? — šyptelėjo Baltazas.

— Tu man pagausi žuvį? — Pagausiu. — Baisiai didelė? — Kokią tik norėsi... — Ir paskui užteks valgyti savaite, o dar teta Veročka ir namo parsiveš?.. — Ir valgisim, ir parsiveš... — Eik tu, durnelyti, — vos vos raustelėjusi paglostė vaiko galvą Ania. Išgėrė vėl lašelį, dabar savo butelį atkimšo Jurijus. Po to paprašė, kad Valerka padainuotų, girdėję apie šį dainingą kraštą. Valerka dainavo užsimerkusi — apie gražiai daržely sužydusias geles, apie pravirkusį pievoj brolių, kai kitas jo klausia, ar jis verkiąs ne dėl to, kad gailisi baltų dobilelių, apie ketvirtą naktelę išgirstą gegutės

balsą. Kai Valerka dainavo, Baltazas sėdėjo ant kelių pasidėjęs išvytusias rankas, kelis sykius ir jis bandė krutinti lūpas, bet drovėjosi, nes išgėręs buvo per mažai.

Kai Valerka baigė dainuoti, visi kurį laiką nieko nešnekojo — net Igoris su Lena.

Pirmasis tylą suardė Jurijus.

— Gražus jūsų kraštas. Čia galima atsigauti.

— Gal ir nieko. Ypač miesto žmonėms, — patvirtino Baltazas. — Žmonės sako, kad nieko...

— Tik vieno negaliu suprasti, — raukė kaktą Jurijus, ir jį suklydus pasisuko žmona. — Čia tai dar nieko, netgi kai vaikščiojome su Toliku ir Ania

po miestą, tai labai daug girtų matėm. Tokiam kraštui, kaip čia pasakius, lyg ir netiktų.

Kas dabar turėjo paaiškinti? Žinoma, Baltazas, Valerka tai nepaaiškino.

— Je, pageria žmoneliai, pageria. — Iš pradžių jis kažin kaip įsmeigė žvilgsnį į basas Jurijaus kojas, o po to ir į akis. — Kur dėsisi? O gal jūsų toj Maskvoj mažiau?

Išvažiuojant abi mašinėlės akimis ilgai lydėjo Baltazas ir Valerka. Baltazas kelis kartus pamoko ranka, Valerka stojo, susikeitusi ant skreito rankas.

Mieste Jurijus su Veročka tik pernakojo, o anksti rytą išskubėjo namo, nebeužrūko

nė į Kaliningradą. Kad ir gerai išdė žuvį, tai vis tiek ne parokyta, galėjo sugesti, nes orai buvo kaip reta šilti.

Po Naujųjų metų Ania gavo laiškėlį iš Veročkos:

„Brangieji Ania ir Tolikai!

Vis dar gyvi praeitos vasaros vaizdai akyse. Dieve, kai prisimenam tą senuką, kaip jo vardas, dabar pamiršau, net ašaros akyse pasirodo. Tai žmoneliai! Tiesiog ne šios žemės. Sapnuoju dažnai ne tik aš, bet ir Jurijus. Jam irgi labai patiko, nors tenai to gal ir nerodė. Žinai ką, Ania, tu tai nepyksti, bet tasai tavo Tolikas toks pasiutęs. Ania, pasipasa-

kojau gerai draugei, jos vyrelis dirba vienoj ministerijoje. Tu kaip nors pamazėl, atsargiai prišnekink Toliką, su-

pranti, sakyk, taip ir anai, tas žmogus, kaip sakiau, iš ministerijos ir labai simpatiškas, o jau Zinočka (jo žmonelė) — tikras auksas. Ir vaikai jų puikūs, jau ir nemaži... Tu supranti, nieko staigiai nesakyk, iš tolo, iš tolo, aplinkui, apsipras, ir bus gerai... dėl nakvynės bėdos neturėsime — mudu su Jurijum tikrai eisim į daržinę, ant šviežio šieno dar smagiau mie-

goti... Tu, Ania, taip labai ilgai jau neuždeisk, parašyk, aš labai lauksiu.

Bučiuoju (abu su Jurijum). Vera”.

Palanga, 1975 m. spalio 6 d.

Leidiniai

LEMTIES VIEŠKELIŲ AIDAS

Rašytoją Vytautą Čepiauską kalbina poetas Robertas Keturakis

— Tavo trilogijos antroji dalis (kaip ir pirmoji) kupina turinio, tai yra autorius daug pasakoja, daug daugiau negu sugestuoja. Yra apie ką pasakoti: vyksta žmonių trėmimas — iš gimtinės į svetimybę. Gyvenimai, sielos, kančia okupanto sugrūdami į tvankią vagono ankštumą ir, regis, amžinai paneigiami.

Bet šiame romano skyriuje išryškėja žmogaus suaugimas su savo Gimtine, savo žeme, kurios sakralinės galios tarytum nukertamos žiaurumo ir išsivysčiusios begalinės erdvės — ordos nuožmumą išsaugojusios Rusijos.

Ar nusmelkė Tave tokia mintis: jie pasmerkti ir niekas jų neišgelbės, nes ne daugelis su žiupsniu gimtinės žemės tremtinį pasimė ir dalelę gelbstinio sakralumo? Gal Tu žmogaus tvirtybę įžvelgi kitur?

— Tavo tiesa, Robertai. Pagrindinio romano *Ražienos* herojai, Manto tėvui Jonui, žemė buvo šventa: nepamainoma, nedaugelis su žiupsniu gimtinės žemės tremtinį pasimė ir dalelę gelbstinio sakralumo? Gal Tu žmogaus tvirtybę įžvelgi kitur?

— Tavo tiesa, Robertai. Pagrindinio romano *Ražienos* herojai, Manto tėvui Jonui, žemė buvo šventa: nepamainoma, nedaugelis su žiupsniu gimtinės žemės tremtinį pasimė ir dalelę gelbstinio sakralumo? Gal Tu žmogaus tvirtybę įžvelgi kitur?

— Tavo tiesa, Robertai. Pagrindinio romano *Ražienos* herojai, Manto tėvui Jonui, žemė buvo šventa: nepamainoma, nedaugelis su žiupsniu gimtinės žemės tremtinį pasimė ir dalelę gelbstinio sakralumo? Gal Tu žmogaus tvirtybę įžvelgi kitur?

— Tavo tiesa, Robertai. Pagrindinio romano *Ražienos* herojai, Manto tėvui Jonui, žemė buvo šventa: nepamainoma, nedaugelis su žiupsniu gimtinės žemės tremtinį pasimė ir dalelę gelbstinio sakralumo? Gal Tu žmogaus tvirtybę įžvelgi kitur?

— Tavo tiesa, Robertai. Pagrindinio romano *Ražienos* herojai, Manto tėvui Jonui, žemė buvo šventa: nepamainoma, nedaugelis su žiupsniu gimtinės žemės tremtinį pasimė ir dalelę gelbstinio sakralumo? Gal Tu žmogaus tvirtybę įžvelgi kitur?

su ir nerusus?

— Ne. Tai išgalvoti personažai, tačiau, be abejo, vargu ar galima įsivaizduoti tai, ko nesu išgyvenęs. Puikiai prisimenu negailėstingus vokiečių desantininkus, nuožmius rusų kareivius... Tačiau antroje romano *Ražienos* dalyje, greta brutalaus išvisos Ašrafo yra ir kitas — Charitonovičius, nuėjęs visą karo kelią nuo Maskvos iki Berlyno, visko matęs... Savo pasakojimais tarsi įreminamas klausytojus karo veiksmų panoramą, o jų odą priversdamas iš siaubo urduoliais eiti, jis pats lieka nuošaly, lyg nesusetęs rankų šventais, kurį norisi užkelti ant pjedestalo, tačiau žverelio nužudymo scena tarsi nuima nuo jo nekaltumo skraistę, atskleidžia jo vidinį, karo suluošintą ir iškreiptą gyvenimo vaizdą turintį, pasaulį. Jo farizejiški budo bruožai įsirežia net išorėn: kariška uniforma, šautuvas, eigastis...

Kraštutinumo sąlygose išryškėja žmogaus charakterio ir jo dvasinės savybės nepriklausomumas nuo tautybės. Pavyzdžiui, galima sugretinti lietuvių brigadininko, išsintusio Mantą į taigą, ir tėviško mokyklos direktoriaus ruso elgesį.

— Taip, žmogaus charakterio ir jo dvasinės savybės nepriklauso nuo tautybės. Ir apskritai, kur vertinama, remiantis vien faktais, žmogiškumas, moralė, dvasingumas pakimba ore ar, apskritai, atrodo beprasmiški.

Idėmiai išklausiau Tave, bet Tu neatsakei į mano klausimo svarbiausiąją dalį. Užmušti žverelį — žiauriau, bet užmušti savo sielą — pragaistinga ne tik žmogui, bet ir pasauliui. Šioje knygoje Tu lyg ir neatskleidi, kaip vyksta ši pragariska sielos sunaikinimo akcija, bet apnuogini besielio vidų.

Galimas dalykas, tai yra per daug laisva mano interpretacija...

— Ne, ne per daug laisva, tačiau klausimas gana sudėtingas, nes sielos naikimo procesas vyko apgalvotai, rafinuotai ir pamažu, lyg savaime. Beskausmis spaudimas, verčiantis nė minutei nepamiršti, jog yra visaregė akis ir visagirdė ausis, nuo kurių nepasislėpsi, nuo kurių neapsaugos nei naktis, nei sienos. Apie širdį frazeologizmų galima pririnkti šimtus, tačiau, padėta ant delno, ji bus tik raumens gabalas. Romane piešiamojo Sibiro mozaikoje apstu pavyzdžių, kaip įvairių specialybių žmonėms, dažniausiai talentingiems (pūdy-

Su rašyt. Vytautu Čepiausku (kairėje) kalbasi Kauno žinių redaktorius poetas Robertas Keturakis.

mo nė kirminai nepuola), suluošinama dvasia, tačiau visų jų neįmanoma iškelti į dienos šviesą.

— Antrosios trilogijos dalies lyrizmas santūresnis, lyginant su pirmąja dalimi, užtat gilesnis, tampa kasdienybė pridenigiamu susimastyti. Šios knygos lyrizmas vengia subjektyvių ekskursų, kurių buvo apstu pirmojoje dalyje (gal todėl ne vienas skaitytojas prasišar, jog pirmoji dalis labiau patiko).

Objektyvizavimas, vaizdai, turintys turtingą potekstę, daugiaplanį turinį, verčia ne tik susikaupti, bet ir atrasti savo patirtį rakta potekstei.

Man patinka toks Tavo žingsnis — pasitikėti skaitytojo patirtimi, vaizduotės ir minties galimybėmis, net provokuoti jį kai kuriomis užuominomis, kurios iš pirmo žvilgsnio atrodo neturintios psichologinio ar net istorinio pagrindo.

Aš neklystu galvodamas, jog Tau buvo ne vis vien, ar skaitytojas skirtingai, bet gilindamasis, suvoks ir skirtingai interpretuos svarbiausius personažų poelgius, ar ramiai nuplauks epiška siužeto vaga? Ir apskritai, kiek Tau rūpi skaitytojo imlumas?

— Man labiau rūpi priversti skaitytojus paimiti knygą į rankas ir įvilkti įvykių eigon, o jau kūrinio emocinės jėgos ir pasakojimo srautas įtrauks juos (esu įsitikinęs) į savo verpetą.

Be abejo, svarbiausia, kad skaitytojas suvoktų, tegul ir skirtingai interpretuodamas, kai kurias vietas (ypač vizijas), o neplauktų siužeto paviršiumi.

— Vyresniosios kartos — Manto tėvų — gyvenimo ir asmenybių dramatiškumas yra pažįstamas mūsų literatūroje. Atrodo, iš anksto žinoma, kaip pasiels toji karta lemtingu išbandymu valandą ir kaip rašytojas tuos išbandymus pavaizduos (tradicijos klampumas!).

Regis, kad Tu iškart suvokė, todėl apsunkinai savo uždavinį, siekdamas ir kitokio dramatiškumo ženklų — bręstančio dramatiškumo. Manto ramus prisitaikymas prie atšiau-

ros ir nužmoginančios svetimybės (jaunystė vis dėlto yra lankstesnė ir pažeidžiamesnė) yra tik skaudaus vidinio prieštarin-gumo palengva išgaunanti ugnis. Ką ji sudegina, ką išlydys kaip nepalaužiamo charakterio ir dvasinės patirties pagrindus — žino tik Dievas ir autorius.

Tu, Robertai, įlendi į pačius giliausius ir tamsiausius romano užkaborius ir tempi aikštėn visa tai, ką romano autorius, kaip geras vyndarys, paliko rūsyje desertui. Be to, esi įžvalgus, jausdamas, kad Mantas tarsi nusi-meta nuo pečių slegiančius jį egocentrinis šarvas ir palengva įsilięsnoja... Gal Tu ir teisi, bet neuzbėkim įvykiams už akių.

— Kokiems įvykiams neuzbėkim už akių?

— Turiu omeny trečiąją romano dalį.

— Viena Tavo romano aptarime buvo tik suminė ištikimybės tema. Stabtelėkime prie jos. Ši tema nėra autoriaus deklaruojama, iškeliamą ir pirmąjį planą. Jos brandulioai — žmogaus sieloje, darbuose, veiksmuose, ištikimimuose. Tradiciškai aiški yra Manto tėvų ištikimybė savo žemei, šeimai, tikėjimui.

Bet, man atrodo, Manto tėvų ištikimybė ryškiausia — kaip ištikimybė patiems sau. Ar, rašydamas romaną, suvokė, kad svarbiausieji personažai yra nekin-tančios, nepalaužiamos prigimties, todėl bolševikinėje sistemoje jie neprisitaikys, netaps aptakūs, pataikau-jantys? Jie pirmiausiai bus sunaikinti. Jaučiu, kaip sunku buvo autoriui min-imus personažus nepaversti akmenimis (nors jie sveti-mybėje palengva akmenė-ja), o atverti skaitytojui skaudžią dramą. Kokių iš-vačių siekė, apie visa tai kalbėdamas?

— Kiekvienoje šalyje rasime ištikimius tautai žmones ir veidmainius, pardsavėlius, „iš-verstaskūrius“, kurie anot Ku-dirkos „dėl trupinio aukso, gardaus valgio šaukšto“ pasi-ruošę parduoti ne tik tėvynę, bet ir brolių ar seserį, tėvą ar motiną. Tokių žmonių buvo ir bus, ir nieko čia nepakeisi. Žvilgtelėkime atgal — kas darėsi rezistentų tarpe, kiek ir kokių širdį veriančių atvejų būta! Jeigu ne išdavikai, ne padlaiziai, ne tautos atskalūnai, neišduktų, kuo visa būtų pasibaigę. Romane taip pat yra žmonių, kaip Tu sakai, ak-menėjančių, bet yra ir tokių, kurie verčiau miryt, negu atsidėdėtų savo tėvynės, savo žemės.

Nesiekiau jokių išvadų, tik norėjau romane pavaizduoti ir sugretinti atskirų žmonių cha-rakterius bei likimus, o spręsti apie juos ir daryti išvadas palieku patiems skaitytojams. Man regis, pati skaudžiausia drama — brolių Jono ir Anta-no tarpusavio santykiai, jų skirtingais keliais nuvingiavę likimai.

— Tačiau Manto ir jo brolio likimai taip pat skirtingi, kaip ir charakteriai. Mantas (tai lemia ir jo amžius) linkęs daugiau stebėti iš pašalės, kai tuo tarpu jo brolis pasineria į žūt-būtinės kovos sukuri. Gal jaunesnysis dar nesirenka, o vyresnysis valingai stoja ten, kur liepia būti atsako-mybė ir pareiga? Ar galima klausti: kuris teisus?

— Abiejų brolių pažiūra į su-sidariusią situaciją buvo vienoda, tačiau Mantas, rašyda-mas dainas, nukreiptas prieš Stalino režimą, tik per plauką išvengia atsakomybės, kai tuo tarpu Petras dirbo savo darbą ir ejo ten (kaip ir visi kiti), kur jį siuntė. Kitaip ir būti negalėjo.

— Pirmajame trilogijos tome Tu vykusiai panaudo-jai subtilių perėjimų iš tik-rovės į viziją (būtent viziją, o ne fantaziją). Pasirodžius minėtam romanui, pasigir-dė užuominų, kad sudė-tingos tikrovės apraiškos vertė autorių įžengti į va-dinamojo magiškojo realiz-mo sritį. Šią užuominą Tu nutylėjai.

Antrajame trilogijos tome perėjimų iš tikrovės į viziją taip pat užtinkama, ypač ten, kur vyresniosios kartos likimai veikiami jau ne gimtosios žemės sakra-lumo, o priešiškos svetimy-bės. Kokius giluminius bū-ties klotus Tau rūpėjo ati-dengti tokia įžvalga, tokiu meniniu sprendimu?

— Toks šuolis iš realybės į viziją, kurioje išvengiamas skaudžiausias tėvynės žaizdos ar atskiro romano herojaus beviltiška padėtis, padeda iš-vengti banalių aprašymo sce-nų, lauzo nusistovėjusią tradi-ciją, o tuo pačiu didina roma-no įtampą, dramaturgiją, ir pagaliau, žadina skaitytojo vaizduotę. Žinoma, atsiranda ir tokių skaitytojų, kurie viską priima už gryną pinigą, vadi-nasi, ir taip gali būti. Pamenu, kaip lankantis Estijoje prie skėstančių paminklo, viena turistė paklausė: „Ar tas ange-laus paminklo viršuje natū-ralaus dydžio? Ar nelinksma, kad yra tokių žmonių?“

— Nejaugi Tu ironizuoji? Tada galiu pakartoti dalį savo klausimo: ar nutylė-damas mano teigimą, kad, vykusiai panaudodamas subtilių perėjimų iš tik-rovės viziją, nutyli tran-scendentinius mūsų ir kitų būties erdvių sąlyčius? Kad ir koks būtų spalvin-gas ir tirštas realybės klo-das, žmogiškosios egzisten-cijos esmės jis neišryškina, gal net paklaidina ieškan-čiuosius. Taigi: žmonių gy-venimai, kančios, viltys yra tik dėl pačio gyvenimo, kančių, vilties ar vis dėlto ir dėl dar kažko — aukš-tesnio, amžinesnio?

— Nusišypsojau, išgirdęs klausimą apie niekuomet ne-regeto angelo dydį, bet tai jo-kio būdu nereiškia, kad aš įg-noruojau transcendentinius er-dvių sąlyčius. Tačiau romane nėra tokių veikėjų, kurie, ieškodami gamtoje simbolines, transcendentines prasmės, vis-ko atsisaikę, apsigyveno (kaip Henris Deividas Toro) miške.

— Tavo trilogijoje (skai-tytoja po pusmečio, tikiu, pasieks ir trečiąją knygą) aiškėja, kad žmogus gyve-nimo prasmę išryškina, gi-lindamas savo pareigą ki-tiems, juolab tėvynei. Tai pasakoma be patetikos, pa-triotinės publicistikos, — intymiai ir tarytum nedra-siai.

Bet trilogijoje man svar-besni giluminiai dalykai, o

ypač klausimas: kokia ma-no paties gyvenimo prasmė — po grumtynių už laisvę, už Tėvynę, po atliktos pa-reigos, po tremčių, po kas-dieninių darbų, kai lieki vienas su savo žmogiškuo-ju turiniu, dvasiniu išimti-numu?

Vienaip į tą klausimą at-sako Manto tėvai, kitaip jo dėdė, dar kitaip brolis, išžiūrėta mergaitė, briga-dininkas, šmėstelėjęs pra-eivis... Nejaugi nėra ben-dro atsakymo?

— Mančiau, kad bendro at-sakymo būti negali, nes tie, kuriuos paglamžė juodas ne-gandos šešėlis, kurie tapo pa-ženklinti nepilnavertiškumu ir nebylia baime, matė pasaulį vienaip, žmonės, kuriems teko bendrauti su jais, vėlgi ėmė kitaip žiūrėti į gyvenimą, skir-tingai nuo tų, kurie, įsitaikę šiltose gužtose, stengėsi atsiri-boti nuo jiems nepatogios rea-lybės.

Be to, Tavo klausimas, man regis, anticipacinis, nes antro-joje romano dalyje Mantas, at-gavęs laisvę, veržiasi į Lie-tuvą, negalvodamas apie gyve-nimo prasmę ir nesuvokda-mas, kad išplėsti metai galėjo nusinešti jo draugus, svajones ir lūkesčius, kad jo išsvajotas pasaulis gali subyrėti, susi-dūręs su sovietmečio realybe.

— Mūsų pokalbis, regis, beveik nepaminėjo Tavo knygų, kurias sudėtiniiu daliu — fabulos, charakte-rių kūrimo, tradicijų, lau-kusių ištiesinti problema-tiką iki atpažįstamų paralelių tremtinių atsimini-muose ar įvairių rašytojų bandymuose stabtelėti gre-ta panašių temų. Žinoma, viso to ir nesistengėme aprėpti. Ką, Tavo manymu, dar buvo būtina paminėti?

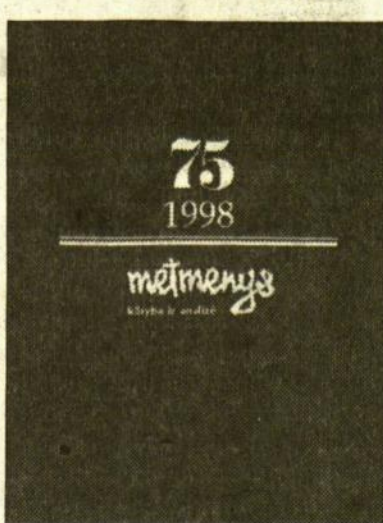
Norėčiau, kad baigdamas mūsų pokalbį bent aki-mirką nuvestum skaitytoją prie trečiojo tomo. Kas te-nai laukia Manto ir jo mo-tinos? Ar klausimai, kurie tankėja pirmuose tomuose, čia sutiks atsakymus? O gal tie klausimai bus ap-sunkinti dar didesniais klausukais, ir skaitytojas galop krūptels: o vis dėlto atsakymo reikalaujama iš manęs!

— Labai gerai, kad skaityto-jas taip galvos, kitaip bus ne romanas, o traukinių tvarka-raštis, kur viskas išvardinta lakoniškai ir aiškiai. Be abe-jų, trečiojoje knygoje, kurioje sprendžiamas visų pagrindi-nių veikėjų likimas, tarsi veid-rodyje atsispindi Manto išo-rinės ir vidinės prievartos būsenoje nueitas kelias, kelias kupinas darbo, meilės ir kliauciu, vingiuojantis mokslo įstaių koridoriais, šalčio ir karščio išdegintomis stepėmis, kelias — liudininkas pažinčių, jausmų ir nešamo širdyje tikėjimo laisvę, tikėjimo ateiti-mi.

Manau, kad domus skaityto-jas nepatirs nuovyllo.

Linkiu mieliems knygos bi-čiuliams kuo geriausio pasi-kaitymo.

Metmenys — dukart per metus išeinantis žurnalas, ku-rį redaguoja Violeta Kelertie-nė ir Rimvydas Šilbajoris. Septyniadesimt penktajame žurnalo numeryje spaudina-mas Algimanto Gurecko pra-nešimas „Liberalizmo pergalė ir kas toliau“ (jis buvo skaity-tas „Santaros-Sviesos“ suva-žiavime, vykusiam praėjus-iais metais Čikagoje). Šiame numeryje skaitytojas taip pat atras Aldonos Veščionaitės ir Nijolės Miliauskaitės eilėraš-čius, Kosto Ostrausko pjesę „Valse Triste“, Vlado Siruta-

vičiaus studiją „Tarp garbin-gos ir negarbingos mirties: II“, Stasio Goštauto trumpą žvilgsnį į išeivijos dailę „Nuo Freiburgo iki Soho“ ir Artūro Tereškino memuarų fragmen-tus „I Love Foucault, arba mano vadinamasis amerikie-tiškas gyvenimas: II“. Taip pat spausdinamos Vytauto A. Jonyno parašytos dviejų kny-gų recenzijos — „Varnikės Ny-kos dienoraščio paraštė“ apie A. Nykos-Niliūno *Dienoraščio fragmentus* ir „Nejaugi būtų tiesa, kad šūkiams aidint, mūsų nesigirdi?“ apie A. Zala-toriaus *Literatūrą ir laisvę. Kritika! es! pokalbiai*. „Met-menų“ žurnalo vieno numerio kaina — 8 dol. Prenumerata metams (du numeriai) — 15 dol. Laikraščio administracija: Marija Paškevičienė, 306 55th Place, Downers Grove, IL 60516.

MAŽOSIOS LIETUVOS VEIKĖJO ATSIMINIMAI

Lietuvos mokslų akademijos Mažajoje salėje sausio 18 d. pristatoma profesoriaus Vi-liaus Gaigalaitis knyga *Atsi-minimai*. Apie knygą kalbėjo leidinio vyriausioji redaktorė, Klaipėdos universiteto profes-orė Audronė Kaukienė, straips-nių autoriai profesorius Do-mas Kaunas, docentas Albe-rtas Juška, dalyvavo dailininkė Ieva Labutytė ir kiti. Taip pat veikė Klaipėdos universitete išleis-tų knygų apie Mažąją Lietuvą paroda-pardavimas.

Evangelikų kunigas, Mažo-sios Lietuvos veikėjas V. Gaigalaitis Karaliaučiuje ir Ber-lyne studijavo teologiją ir fi-losofiją. 1900 m. Karaliaučiaus universitete gavo filoso-fijos daktaro laipsnį. 1903-1918 m., būdamas Prūsijos Seimo nariu, V. Gaigalaitis rūpinosi lietuvių kalbos išlai-kymu Mažosios Lietuvos mo-kyklose ir bažnyčiose. Vėliau V. Gaigalaitis paruošė Klai-pėdos lietuvių pasirašytą me-morandumą dėl Klaipėdos krašto atskyrimo nuo Vokietijos ir memorandumą taikos komitetui Paryžiuje. 1923 m. įsteigė pirmąją lietuvių gim-naziją Klaipėdoje. 1925-1936 m. V. Gaigalaitis dėstė Vytau-to Didžiojo universiteto Evan-gelikų teologijos fakultete. 1939 m. vokiečiams užėmus Klaipėdą, V. Gaigalaitis pasi-traukė į Lietuvą, o 1941 m. — į Vokietiją. Čia ir mirė 1945 m.

Atsiminimuose daugiausia surinkti autobiografiniai teks-tai, pasakojantys apie Ma-zosios Lietuvos būtį nuo šio amžiaus pradžios iki Antrojo pasaulinio karo. Knygoje at-siskleidžia didžiulės pastan-gos išlaikyti lietuviybę ne tik bažnyčiose, bet ir šio vokie-ti-man krašto mokyklose bei gyvenime. *Atsiminimuose* pa-skelbta ir V. Gaigalaitis die-noraščio medžiaga. Dieno-raštyje vaizdžiai apibūdinama lietuvių padėtis Klaipėdos krašte po 1923 ir 1939 metų, taip pat autoriaus išgyveni-mai per Antrąjį pasaulinį karą ir būnant toli nuo tėvynės. (Elta)